

MAGYAR-ROMÁN SZEMLE.

SZERKESZTI: MOLDOVÁN GERGELY.

CLASSICUS ELEMEEK A ROMÁN NÉPKÖLTÉSZETBEN. (VERGILIUS ALVILÁGA).

(Folytatás.)

Figyelemre méltó jelenség a füzfa (salcã, alább pedig rächitã) is, mely a nyárfával együtt Homeros alvilágában is előfordul (Od. 10. 509—10):

Ἐνθα ἀκτὴ τε Λαγεία καὶ ἄλσασα Περσγο-
νείγγ, μακρὰι τ' αἰγείροι¹⁾ καὶ ἰτέαι ὠλεσικαποῖ.
mindkettő főképp vizes talajon tenyészik.

Vergiliust alvilági útjában Sybilla vezéri, Dante poklában Vergilius a vezető; a román népköltészet alvilági kalauza egy ideig névtelen, alább azonban már Szt. Mária az utbaigazító; a lélek válaszutra érkezik:

Samã aici ear sã iai

Și pe stãnga sã nu-mi dai;

Cãci în partea stãngã

E calca cea strîmbã,

Strîmbã și astupatã

Cu lacrimi udatã.

Sunt cãmpuri urit arate

Și cu spini rei sãmãnate.

Acolo-i ziua bẽtrãna

Și-ți ia pasportul din mãnã.

Ci se dai în mãna dreaptã

Precum firea îți aratã

Cã acolo vei afla

Spro îndestularea ta

Cãmpuri frumoase.

Vergil. VI. 540. hic locus est, ubi
se via findit in ambas; dextera quao.

Ditis . . . at laeva malorum exercet
poonas et ad impia Tartara mittit.

v. 154. lucos Stygis et regna invia
vivis aspicias.

v. 541. hae iter Elysium nobis.

v. 638. devenire locos lactos et amoena
vireta fortunatorum nemorum sedesque
beatas.

Íme, a román nép alvilága különböz részekből áll; utjai szétágaznak, tokervényesek s majd az orcusba (cãmpuri urit arato), majd az Elysiumba (cãmpuri frumoase) vezetnek; avagy talán az Asphodelos-ra történék vonatkozás, melyről Homeros Odys. 24-ik énekében (vers 13.) olvasunk. E birodalomban székelő zina bẽtrãna, ki az utleveleket szedi és a léleknek további útját jelzi, hihetõleg Junó infernalis vagy Proserpina.

A lélek további útjában egy terebélyes fához érkezik, melynek csak koronája virágzik; itt már a keresztény felfogás érvényesül, a mennyiben a lélek az utasítást Szt. Máriától nyeri:

Jos la rãdãcinã

E linã fãntãnã;

Acolo-i Sãnta Mãria

Cu noi mila ei sã fia.

Cãlãtori cãți mai treeca,

Ea spre toți se îndura.

Ea pre toți'i adãpa,

Drumurile le arãta:

Sufletul din apa bea,

Și ol lumea o uita. —

Ki nem ismeri a czélzást a Letho vizére, melyről Vergilius így ír (VI. 714)
Animao . . . Lethaci ad fluminis undam
Securos latices et longe oblivia potant.

A bocet szerint a lélek tulajdonkõpi tulvilági honába csak tengeren átkelve jut; miután tohát a feledés vizébõl ivott,

Pleacã și so aduce,

Marea o ajungo.

¹⁾ ἰτέαι = salix, salcã; αἰγείροι pedig populus alba,

Vine marea maro
Vino'n tulburare
Grou urlând și urducând,
Toata lumea spaimântând.

A háborgó tenger, melyen a lélok átkél, a görög mythologia oceánjára utal, melyről Homeros Od. 10. 508. olvassuk, hogy ott van a bejárat ²⁾ az alvilágba és pedig

ἀλλ' ἔπ' ὅτι' ἀν δὴ νηὶ δι' Ὀκεανοῦ περιήσῃς.
ἐνδ' ἀκτὴ τε λᾶξις καὶ ἄστυκ παρσπονείης.

Erre a bocet megint jelzi utját a léleknek s biztatja, hogy haladjon, miglen egy gyönyörű fűzhez (mándra rachitá) érkezik, ennek aljában virágos asztal mellett ül és ir Sz. Mária; jegyzőkönyvbe írja az élőveket és holtakat és jelzi is *mindenkinek leendő sorsát*. Itt már alig ismerünk Vergilius leírására (566 v),

Gnosius haec Rhadumanthus habet durissima regna,
Castigatque auditque dolos subigitque fateri annyira dereng már a keresztény vallásnak napra törő hajnala. (ide vonatkozik A. 433 is.)

Céломhoz képest, az alvilágról szóló hit átöröklését kiderítendő, még egy másnemű népköltészeti termékre is hivatkozom; annál is inkább, hogy a pogány és keresztény hit fogalmainak összezavarásáról nyujtsak képet. Ez az ugynevezett «colinda», mely a pogány mythologiai elemek leghivebb megőrzője.

A colinda oly költemény, melyet a román nép karácsonyi ünnepek alkalmával szokott énekelni s mely a népnek nevezetesen az erdélyi részekben és Bukovinában szóbeli hagyománya. Marienescu Atanaz volt az első, ki néhányat gyűjtött s kiadott. ³⁾

Az egyes colindák refrainejét képező «Leru mi Doamne» szavakból Marienescu azt következteti, hogy Leru-Relu

¹⁾ Vergilius szerint (VI. 106.) a bejárat Italia földjén van: hic inferni ianua regis dicitur et tenebrosa palus Acheronte refuse.

²⁾ Colinde *At. Marienescu* Pesta, 1859. Herz kiadásában. Német nyelven értekezett ezekről *Schuller Károly*, Colinda, Hermannstadt, 1860. Román nyelven *Golescu G.* írt egy cikket „Columna lui Traian“-ban, 1872.

azaz Auréliu. Az Aureliusok római császárok voltak és hatóságuk alá tartozott Dacia is, mint provincia Romana. Az Aureliusok 42 évi uralkodása oly üdvös volt az összes alattvaló népokre, hogy úgyszólván az aranykorszakot varázsolták népokre.

Leru-mi Doamne (mi Domine Aureli) tehát a nagy nevek emléke, jolesen Antoninus Pius a népnek jóltovője volt s a nép kebelében a nemes tulajdon oly mélyre vésődött — dák területen is, — hogy hajála után, zivataros idők beálltával, a hányattatás idejében isteni nimbussal övezte a képzelet s a colindákban a nevet őrangyalaként megörökítette.

Nem kevésbé üdvös volt Antonius Philosophus uralkodása is.

A colindák kétfélék, u. m. világiak és vallásosak. A világiak tárgya világ és pedig szerelem, hősiesség, nemzeti rajongás és tárgyuknál fogva sok tekintetben hasonlítanak a balladákhoz. A másik fajta vallásos, a szereplők Jézus, Mária, szentek stb., de nem szabad ama, kis gyerekek által előadott bethlehem-i énekekkel ösztövesztenünk, miöket minálunk is szoktak karácsony estéjén énekelni s miöök pl. a «Fővárosi Lapok» 1886 XII. 24. tárczarovatában voltak közölve.

E vallásos colindák a pogány mythologiai alakok transformatiója keresztény alakokká, ha úgy lehetne mondani, a pogány és keresztény hit fusiójának legprognansabb nyilvánulásai s már a rendelkezésünkre álló kis gyűjteményből is könnyen rá lehet mutatni keletkezésük időszakára, a menyinyiben égyesek a pogány valláshoz simulnak; ezek csokély számuak; némelyekben pogány vallás magva keresztény hit mezébe van burkölva, pogány olveknél keresztény koruak noveivel találkoznak; ezekben a pogány felfogás már halványul, mások végre, a keresztönység ollenállhatlan haladásának hódolva, teljesen mentek ama hittől, pusztán keresztény olvek tolmácsolói. Emo jellemző vonásokat véve alapul a colindák keletkezésének időszakára is következtetni és pedig, az első rendbe-

liok a pogány korba vihetők vissza, a középső fajon már a pogány és keresztény hit közti irtó harez nyilvánul, utóbbiak pedig a keresztény hit végleges győzedelmének hirdetői és így legújabb koruak.

E colindák, mint szájhagyomány, háromszoros rotationak voltak alávetve és pedig a) szájról szájra keltek, b) országról országra, és c) egyik korból a másikba mentek át és csak annyiban szenvedtek változást, a monnyiben a román nép felfogása szerint átalakulhattak. Gibbon ⁴ szerint „Görögország és Róma vallása nem volt alkalmas az istenség és a lélek halhatatlanságának befogadására . . és a nép nem egykönnyen válhatott meg eddigi vallásos meggyőződésétől.“

A colindák a római és görög mythologia legszebb képeinek szakadatlan sorozata, a nép felfogása szerinti átalakulásban, nevek felcserelésével nem egyszer oly hü képét olvassuk az eredeti mythosnak, hogy mutata nomine is tudjuk, egyik-másik colinda melyik eredetinek feldelgozása:

Ilyen egy vallásos colindának nevezhető a «Colinda Raiului și Jadului» (Menyország és pokol).

Lássuk itt is a költemény fonálán a néphitet mindkét országról és vessük egybe a Vergilius fölé leírással.

Raiul e ca și o grădină,
Unde-i ziuă tot senină,
Și nu-i noapte 'ntunecoasă,
Și nu-i soarte ticăloasă,
Câmpurile infloresc
Jară munții inverzesc,
Apele se limpezesc,
Și cei buni în vece trăesc.

Ezen egyszerű leírás Vergiliusnak ama mesterei ecsetelését juttatja eszünkbe, midőn a boldogság színhelyét festi (VI. 640):

Dovenere locos laetos et amoena virecta
Fortunatorum nemorum sedesque boatas.
Largior hic campos aether et lumine vestit
Purpureo, solemque suum, sua sidera norunt.

⁴) Geschichtedes röm. Reiches, Tom. II. p. 15.

Alább pedig v. 673. lucis habitamus opacis

Riparumque toros et prata recentia rivis
Incolinus.

S valjon nem ismerünk o leírásban nyilván reflexiókra Homeros Elysiumából (Hom. Od. 4 563—)

Ἄλλὰ σ' ἐς Ἥλσιον πεδῖον καὶ πείρατα γαίης
ἀθάνατοι πέμπουσιν, ὅδῃ ἕανδρος Ῥαδάμανδρος,
τῆρας ῥήσιπη βιοτῆ πέλει ἀνδρώποισιν.
οὐ νεφετός, οὐτ' ἄρ' χειμῶν πολύς, οὐτε ποτ' ὄμβρος,
ἀλλὰ' αἰεὶ Ζεφύριον λιγυ πνεύοντασ ἀήτας
Ἵκεανός ἀνίσχῃν ἀναψύχειν ἀνδρώποισ

Ugyan kik a román népköltészet felfogása szerint az elysium lakói?

Prunculeți d'ii mititei,
Ca și niște ângerei,
Și feciori nevinovați,
Cu flori albe 'ncununăți
Și bețărâni încărunțiți
De păcatul lor căiți.
Fetișoare muieri, babe,
Cari de fire n'au fost slabo.

Verg. 306. matres atque viri, pueri
innuptaeque puellae.

v. 660. ob patriam pugnando vulnera
passi.

v. 307. corpora magnanimum heroum.

v. 665. omnibus his nivea cinguntur
tempora vitta.

v. 742. infectum eluitur scelus.

v. 306. et exurit igni.

Vergiliusnak gyönyörű és erőteljes ecsetelésétől a nép muzsája nagyon is elmarad és a kép hátterét markirozó vonások — a hasonlatok és képletek — teljesen hiányzanak. A colinda további része már tisztán keresztény vallás-erkölcsi alapon nyugszik s mintegy záradékát képezi a menyország leírásának, jelezvén, hogy ez milyen lelkek hona.

Az alább következő colinda-részlet az alvilág leírását adja, melyhez a bejárat, mint már a bocet-ben jelezve volt, egy nagy, háborgó tenger szélén van; a colinda szerint⁵) ugyancsak cátrá apuc

⁵) Colinde, Marienescu, Pesta, 1859. pag. 87

van ama borzasztó hely, melytől a lélek szörnyen irtózik:

Colo 'njos cătră apus,
Soare nu-i pe cer însus,
Ci e nor și 'ntunecime,
Ș'o grozavă adâncime,
Unde munții vom foc,
Unde-i marea-i tot potop,
Unde-i peștera urită,
De bălauri rei păzită.
De șerpi, fere ocolită.

Lângă poartă nu o nime,
Poate s'ntre ori-și-cine,
Dar nimeni de voiă bună
Pe aicea ru s'adună:
Ici e iadul cel spurcat,
Pentru oameni rei gătat
Inlăuntru cine sunt?

— Se ferească-Dnul sfânt —

Od. 10. 508 v.

v. 534. tristis sine sole domos.

v. 452. . . agnovitque per umbram.

v. 462. obscuram noctemque profundam . . .

v. 296. turbidus hic caeno vastaque voragine gurgis aestuat atque eructat henenam.

v. 262. autro se immisit aperto.

v. 287. belua Lernae, monstra ferarum.

v. 576. immanis hiatibus hydra sedem habet.

v. 285—290 . . .

E colindának rémületes szörnyektől és kigyóktól őrzött barlangjáról Vergiliusnál sokkal gyönyörűbb és részletesebb leírást olvasunk (VI. 417 stb):

Cerberus haec ingens latratu regna trifauci
Personat, adverso recubans immanis in
[antro ;

valamint v. 285:

Multa praeterea *variarum monstra ferarum*,
Centauri in foribus stabulant Scillaeque
[biformes,

Et centumgeminus Briareus, ac belua
[Lernae

Horrendum stridens, flammisque armata
[Chimaera,

Gorgones Harpiacque, et forma tricorpo-
[ris umbræ.

Az alvilágba a bojárás szabad mindenkinnek, nem is jár nehézséggel, de a visszatérés lehetősége senkinek sincs adva.

A kapunál senki sem áll,
Kedveszerint kiki bojár ;
De szívesen senki se,
Megy magától oda be.

Itt a pokol országa,
Gonosz lelkek lakása.

Idebenn valjon kik ezek ?

— Mentsenek hatalmas ogok ! —

. . . facilis desconsus Averno.

v. 126: noctes atque dies patet atri
ianua ditis.

v. 128.

sed revocare gradum superasque evadere auras, hicopos, hic labor est.

v. 425. inremeabilis unda . . .

Lângă portă stau tot draci,

Și slugese pentru haraci,

Și pe nimeni oi nu lasă

Ca la lume să mai iasă !

Cătră mijloc cine sunt ?

— Să ferească Domnul sfânt —

Sunt cei rei in fer legați,

Păn' in briu in foc băgați,

Fripti de sete, morți de foame,

Nimeni din ei nu adoarme.

De dureri din dinți scrișnese,

Si nici-când se miluese.

v. 417 és 285—290.

v. 128. sed revocare gradum

v. 425.

v. 318. superasque evadere auras labor est.

318. Qui viri tanto complerint agmine ripas.

v. 261. nunc animis opus, nunc pectore firmo.

v. 558. stridor ferri tractaque cæ-tende.

v. 742. aliis infectum scelus exurit igni.

v. 606. furiarum maxima manibus prohibet contingere mensas.

v. 616. saxum ingens volvunt, alii radiis rotarum districti pendent.

v. 614. inclusi poenam oxspectant.

A pokol a román mythológiája szerint, habár nem bir ama szabatos beosztással, ha nem is lakják ugyanazon szörnyek, mindazonáltal római mythologiai reminiscenciákra vall, és a keresztényhitnek győzedelme a pogány felett épen abban nyilvánul, hogy képes volt a fogalmakat Gorgo, Hydra, Chimaera, Cerberus stb. elenyésztetni és saját tanait érvényre juttatni.

Az alvilág közepén vannak a vasba vert, derékig tűzárban uszó gonoszok. E ezézés talán a Titánokra és százkaruakra vonatkozik, kik villámmal sújtva menesztettek az alvilág mélyébe. S valjon e kifejezések „fripti de foame“ nem valának Tantalus és Ixion alvilági büntéteire?!

Hogy a pokolnak több része van, matatja az eddig tárgyalt részletek után felvetett kérdés:

Dar în iad ori-ce mai sunt?

Nu o cer, ci's numai nori,
De' ntunerec tē'nflori,

Focul arde făr' lumină,

Nu sunt paseri, nu sunt flori,
Numai giar și numai nori!
Dar acestia cine sunt?

Sunt coi roi, ce au omorît,
Traiul vecinie de au urît.

Sunt cei rei ce au înșelat,
Și'n minciună s'au spurcat!

v. 462.

v. 624. ausi omnes immane nefas . . .

v. 494—497 és 501.

v. 612. qui ob adulterium caesi.

v. 623 ; v. 568 ; 609. hic thalamum
invasit natae et votitosque hymenaeos . . .

v. 613. nec veriti dominorum fallere
dextras.

v. 568 és 609. et fraus innexa clienti.

Ime! egy bocot és egy colinda részletei mennyi anyagot tartalmaznak a pogány mythológiából s kénytelen-kelletlen római kutfőkre emlékeztetnek. Nem is lehet azon csodálkoznunk, ha római provinciában, római gyarmatokban mythologiai elemekre akadunk; mert tény, hogy a hit egy nemzet életében a legmélyebb gyökeret veri és nyelve, viselete megváltozhatik, hitvallása azonban eltörülhetlen örökségképpen száll nemzedékről nemzedékre. Még akkor sem feltűnő ez az eszme-azonosság, ha a románokat nem ismerjük el a rómaiak egyenes utódainak (descendenți.)

Putnoky Miklós.

A ROMÁN NÉP HITVILÁGÁBÓL.

(Vége).

A Fetelo câmpului, (codrului) a mezők leányai, szintén csak tündérek, mint a Zino-k s egyaránt rosszat okoznak, az emberek testében.

Az eddig előadottakból meggyőződünk arról, hogy a román nép hite szerint bizonyos, titkos, levegőbeli szellemek léteznek, a melyek egyaránt a leggonoszabb indulatot táplálják a halandó emberekkel szemben s a hol csak szerét tehotik, az embereket megölik, ogészségükben megrontják.

Meggyőződünk arról, hogy ezen szellemek voltaképpen egy tulajdonsággal birnak, lakásuk a levegő, s a róluk táplált hit egy alapon nyugszik. A különbség csak a névben van meg. Ezt a névkülönbséget a román nép lakhelyének elszortása okozza. Mácedoniában egy, Romániában más, míg nálunk és Bukovinában ismét csak más neven fordulnak elő. De nemesak az egyes távolos országok román lakossága, hanem az egy ország népe is vidékenként más, meg más neven

szerepelteti e titkos, gonosz lényeket. Az a körülmény, hogy itt 99, máshelyt 7, 9, ismét három, vagy megszámlálhatlan szellemot képzelnék egyik másik név alatt, magát a lényeket nem érinti.

Azt is meg kell jegyezni, hogy a nép ezen gonosz szellemek alatt mindig nőket ért, sohasem férfit s azon körülmény is megkönnyíti feladatát annak, a ki ezen szellemek eredete után kutat.

Am ismerkedjünk meg ezen szellemek ősalakjaival.

A román varázsköltészetben ezen szellemek nevei kapcsolatban fordulnak elő Herodes leányaival kiket a varázsköltemény Jerodieile: Savalina, Margalina; és Rujalina neven ismer; előfordul ezen költeményekben az is, hogy a bajbaesettek kiáltásait senki sem hallotta, csak Herodes „császár“ és a császárné leányaival és szolgálóival, a kik Ziné, Bune Tari, Vintoase, Frumose neven fordulnak elő.

Grimm erre vonatkozólag azt mondja, hogy Herodes leánya, mert Keresztelő Jánosnak a fejét levágta, mély hatást tett a középkor képzelődésére, költészetére, a miért igen sok mesében fordul elő. A legenda szerint a levágott és a tálon nyugvó fő erősen fújni kezdett, a szerencsétlen leány a fúvástól a levegőbe felemelkedett és ott aztán más szellemekkel egyesülvén, állandóan kovályog. Hatalma a föld egy harmadára terjed ki; hatalma van a szél, vihar felett. A szláv női daemon: polodnicze, hasonlóan a forgószél porában repül.

A román varázsköltészet Herodesnek 9, a szlávok 12 leányáról emlékeznek meg, a kik úttalan úton járnak megrontani az embereket. Kilencz leány, kiszopják az emberek véréit, halálsáppadtá teszik, megbolondítják, megvakítják, vagy tesznek más részét bénítják meg; egy varázsköltemény szerint keresztül szurják a szívet és vért eresztenek.

E leányok szláv és román legendák szerint, melyek különben balkáni közös eredetűek a Bogomil-időből, mint a betegségek személyesítői fordulnak elő.

Irodiada, Herodes leánya, néhol Avesticzával, vagy Avozuhával (a sátán szárnya) van helyettesítve. Különösen a hideglelés különféle neveit képviseli. Bukovinában Avesticza, Samka névvel van helyettesítve. Egy betegség ez, mely az apró gyermekeket támadja meg, kik felriadnak álmaikból, mélyen sohajtanak, elsovadnak, s elhalnak benne. A szláv legendában Herodes leányai szintén Avesticzával vannak helyettesítve.

A hitnek ősalakjait, tehát a Jelé-k, levegőbeli szellemek, más neven Frumosasák, Vintoasákiránt nem kereshetjük a régi pogánykorban. A kereszténységben támadt e hit, a 9-ik századtól innen szerepelnek a népek hitvilágában, a mikor a Balkán félszigeten a biblia egyes helyeit magyarázó legendák keletkeznek s magában a kereszténységben különféle balhit kap lábra.

A román nép hitében élő ezen szellemekkel hasonlókra akadunk az új görögöknél: Neraidak neven; a nymphákat egyáltalában e néven ismerik. Fojedelmük ezeknek, a nagy urasszony, Nagy Sándornak nővére volna, az a hit. Egy másik legenda szerint Nereida, épen Nagy Sándornak a leánya volt. A görög Nereidák szeretik a szép pástorokat s legényeket, s a hűtlenekkel szemben bosszúállók is. A szebb fiugyermekeket elrabolják, miért a görög anya soha sem hagyja egymagára gyermekét. A görögöknél is sok betegséggel bántalmazták e nymphák az embereket; különféle tagmeredés, örültséget, vagy más nyavalyát tudnak támasztani. Mikor forgószél támad s annak pora egész felhőt képez, az a hit uralkodik, hogy a Nereidák tánczolnak a viharban; a forgószél nyomát a görög is kerüli.

Különben egyáltalában a középkor hitében élő ezen szóbeli szellemek, szilfidák, a szeleket s egyáltalában a viharokat kormányozták.

Lehetetlen rokonságot nem fedezni föl a román ezen szellemek és a szláv Vile-k között, kikről Schuman: Die Slovenen című munkájában részletesen megemlékezik. A szláv Vile-kről való hit e

szerző szerint a pogány korból ered, a nymphák egy faja, mely a levegőben, a földön és a vízben lakik. Ők a szláv mythológiában sarkalló jónak, rossznak-személyesítői. A levegőben lakók jók, a vízben lakók rosszak, míg a föld Vilei hol jók, hol rosszak. A Vilo szép nő, mindig fiatal, fehérbe öltözött, halovány arccal, szőke hajjal, mely kibontva a földig ér; szemei, mint a villám úgy fénylenek, hangja oly kellemes, hogy ily hangot hallván az ember, soha többé nem tudja túrni az emberi hangot. A ki ily nympht lát, elhorvad, s meghal bánatában. A mesék hőseit rendszeren a Vilek szokták támogatni vállalataikban. A levegőbeliek kormányozzák a felhőket, lelkeket kapnak fel s magukkal hordozzák. Ha az anya rosszat kíván gyermekének, szidta azt mondja: Vinnének el a Vilek!

A germán mythológiában szintén megtaláljuk a levegőbeli tündéreket: Elfe. Épen mint a Jelé-k, a táncz és az ének iránt éjjel különös hajlamot árulnak el; kilopják az alvó csecsemőket a bölcsőből s tesznek azok helyébe egészségtelen nyomorékokat.

Az albán népnél szintén találkozunk efféle szellemekkel. Női alakok, fehérben öltözve, a havások tetőin laknak, honnan éjjelenként felkeresik az emberek házeit s ellopják a szép gyermekeket. Ha a gyermek visít, vagy a lopást elárulja, a szellemek azonnal megfojtják. A ki nyomukba lép, megérinti őket, beteggé lesz, elgyengül.

A népek hitvilágában kutatva tehát mindenütt rá akadunk a rokonelemekre; mindenütt látjuk a szól személyesítését, mindenütt a hitet, hogy e szellemek az emberiség romlására törnek, arra különféle betegségeket bocsátván. Ez a hit már a pogánykorban megvolt.

A rómaiak hitében is találkozunk a különféle nymphákkal s ezek hol ártnak, hol használnak az embereknek.

Nem mellőzhetjük hallgatással a román néphitében élő s a jolek-kol majdnem azonos szellemeket, melyeknek a: Rusáliák, Samodivák és Valvák.

Melhisedek püspök azt jegyzi meg a Rusáliákról: »A Jelé-k a nép hite szerint bűbajos női szellemek, melyek Rusáliák néven is ismeretesek.« Oly veszedelmesek, hogy egyáltalában nem jó őket nevökön megszólítani. Leginkább a rheumatizmussal bántalmazzák az embereket.

Alexandri Vazul szerint a Rusáliák három király leány, a kik haragusznak az emberekre azért, mert a mig életben voltak őket nem vették számba. Viharokat támasztanak, forgószelleket, a melyek felemelik a gazdasszonyok kiterített fehér vásznait, leszedik a fedeleket az épületekről és tova viszik. Hiszik, hogy ellopják a gyermekeket az anyák mellől s elviszik az erdők, havások mélyébe. Innen van a közmondás: l'au umflat Rusaliile. A román nő nagy tisztelettel üli megpünköst (Rusaliile) ünnepét és azután kilencz heten át semmiféle gyógyfüvet nem szed a mezőről, hiven, hogy a nővényeket a Rusáliák megcsipték, miáltal gyógyhatásukat elvesztették.

Mangiuca szerint: Rusáliák nagy leányok, tündérnök, kik Todorosalianapján a mesék hőseivel összetalálkozáván mulatnak.

Az ember az által védekezik ezen gonosz szellemek ellen, hogy ürömlövet vagy más szagos növényt hord magánál, minek következtében a rosszat magától távol tartja.

A fennebb idézett írók felfogása azonban nem egészen helyes — A román rusáliák a szláv népektől vannak kölcsönözve; rusalka, rusalky: nymphákat jelent, (nymphes des forêts et des eaux; — in fluviis vivere putant, festo pentecostes et usque ad festum s. Petri per silvis et campos currere dicuntur.) A szláv népek hite szerint pünkösztől Szent-Péter napig az erdőkön és a mezőkön bolyonganak. Nem azonosok a Jolek-kel, csak rokonnok. A balhit tehát szlávok, a szláv népek útján jutott a román néphez, míg maga a Rusalii ünnepnév (pünköst) a római rosalia-któl ered (a sirok megkoszorúzása rózsákkal, rózsa-ünnep).

A Rusaliák felől táplált szláv balhit eredetét Miklosich és Tomaschek a latin rosalia-ra vezeték vissza. Hehn erre vonatkozólag azt mondja, hogy a Rómában május és június havaiban megtartani szokott rózsa-ünnep — rosalia — Illyricumban is divatosak voltak a románizált népeknél. A kereszténység korszakában Pentecosta — pünköst — mely május havára esett, a rózsá-ünnephez esatolt hagyományokat örökölte, pascha rosata, vagy rosarumnak neveztetett; pünköst vasárnapján a templom karczataiból rózsákat szórtak szét a templom hajójába. — A VI-ik százban a szláv népek beözönlése következett, melyeknél ugyancsak a pünkösttel összeesőleg rusalii tavaszi ünnep divatozott, mely végül összeforrt a keresztény pünköst-ünnepével. Az ünnep azután némely szláv népnél mythicus lényeket teremtett, — Rusalky — melyek a pünkösti időszakban a mezőket és erdőket járták, koszorukat fonván és szórván szerte-szót.

Sila Samodiva, vagy csak egyszerűen Samodiva, a Rusaliákhoz hasonló lény. Egy ritka szépséggel bíró női tündér, a ki különféle lány-alakban elbontditja az ifjakat, kiket egy ideig magánál tart, aztán utat ad nekik, előbb, megfosztván őket minden erőttől. Samodiva elrabolja, megöli a gyermekeket, kiszívja vérüket; a román anya így szidja gyermekét: Egyen meg Samodiva!

A román mese a Samodivákat következőleg jellemzi:

E tündér elrabolt volt egy fiatal leányt madár alakban: Fivére elment őt keresni s bizonyos látomány folytán Samodiva palotájához ért. Sok szenvedés után a kapus felvilágosítja az ifjút a tündér természetét illetőleg. E leírás szerint Samodiva az ifjukat különösen szereti. Ő nem rossz nő, csak az a rossz szokása van, hogy magánál elzárva tart egy-egy ifju nőt, vagy legényt, kiket ő

különféle módon csal el s aztán később utat ad nekik. A szabadságnak azonban nem vehetik hasznát, mert egy év alatt minden vérüket kiszívja s majdnem félholtan eresztí el utra. Csak nagyocány vérrel táplálkozik; így mindig fiatalnak és üdének marad.

A mesebeli ifju nem tudván nővérét másként kiszabadítani, megölte a tündért.

E tündérnek neve a bolgároktól ered, kicznél diva, samodiva, rossz női tündért jelent, többese divi, női szellemek. E ritkaszeűségű női szellemek énekelve barangolnak szerteszét s rettentő bosszút állnak azokon, a kik őket ezen mulatságaikban háborgatják. Hatalmuk leginkább nagy ünnepek alkalmával nagyobb, nem szerencsés dolog ezen időben gyereket a mezőre bocsátani ki.

A samodivákat bolgár nyelven samoviliknek nevezik; havas tetőkön laknak, nagy sebességgel ropülnek a levegőben, a földön szarvasokon loagolnak. Magatartásuk az emberek iránt ellenséges indulatu; megvakítják vagy kiszívják a fekete szemeket. A ki ünnepen, főképen husvét vasárnapján dolgozni morészel, e tündérek büntetését ki nem kerülí. Szives barátságban élnek azonban a mesék hőseivel, kiket gyakran megszabadítanak a halál torkából.

E hit eredete keletről jött. A perzsákkal divó daemont, ördögöt, óriást jelent; a forgósél, melyben e szellem repül: div-abád.

Válva alatt a román nép hasonlóképen levegőbeli szellemet ért, mely a légürben lakik. Különösen a felhőket szereti kormányozni és sok román mesében szerepel.

Már fennebb érintettem a szláv — Vila — tündéreket; Válva a szlávoktól kerültek a román néphez.

Moldován Gergely.

ROMÁN SZAVAK A MAGYARBAN.¹⁾

Bojár bojér (Erdélyben általános); rom. *boier*, nemes, ur.

buháj (Arad-vidéken), rom. *buhaiu* szür.

czáp (Szolnok-Dobokamegye); rom. *tap*, bakkeeske.

furkucza (Szolnok-Doboka, Kolozsmegye) rom. *furcută*, villa.

fustély (Nyelvőr VII. 245 l.); rom. *fustel*, fustis, füstély; gradus, lajtorja-fog, lépcső.

fuszál (Borbély József, Torda-Szent-László), gyapjut orsóra fonní. Rom. *fus*, orsó, fusus; — de roată, de moară: axis, modius cylindrus; — la teasc: orsófája a sajtónak.

galáta (Borbély József, Torda-Szent-László), faedény nyáron a juhokat fejik belé; rom. *găleată*, fejő veder, muletra, mulétrum. (Bud. Lex.)

kusztura (Kolozs. Szolnok-Dobokamegye), rom. *custură*, lamina cultri usu detrita. rozsdás vasa valamelyik késnek (Budai dex.), rossz. kés.

kutkusa (Borbély József, Torda-Szt-László), szopó báránybélből készült étel. Rom. *cuteuşă*.

mócz (Erdélyben általános); a topánfalvi havasi román lakót nevezik így. A magyarban különben a paraszt oláh gúnynéve is. Rom. *moş* cirrus, galea, juba; konty, bub, bóbita (Bud. Lex.). A havasiak hosszabb hajfürtöt növelnek, innen van az elnevezés.

mula (Nyelvőr 1892, 528. l. Hétfalu, rest; „ne légy olyan mula te!” rom. *mulă*.

palariu (Kolozs-Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos megyék); rom. *pălăriă*, kalap.

potor (Erdélyben az általános); apró pénz jelentéssel fordul elő; rom. *potor*, poltra, poltura.

poznás (Szolnok-Doboka), bajszerző kötekedő; poznás ember. Rom. *posnă*, tréfa bolondság.

prunkuj (Torda-Aranyos, Kolozs, Szolnok-Dobokamegyék); rom. *prunc*, puer, gyermek; tovább képzése-oiu nagyító képzővel: *pruncoiu*, nagyobbacska, korához képest fejlettebb gyermek. A magyarban prunkuj kényeztető jelentéssel bir.

sogoricza (Déva vidékén); a román *ită* képzővel visszakölesönzés. Rom. *şogorită*.

strunga (Erdélyben általános); rom. *strungă*, caula mulgendis ovibus, estrunga. (Bud. Lex.); hordható vessző-táblákkal bekerített hely, a hol a juhokat fejni szokták.

sustár (Szolnok-Doboka, Kolozsmegye); rom. *şustar* fejő sajtár, muletra.

tóka (Erdélyben mindenfelé használatos) *taka* (Aradvidéke). Rom. *toacă*, ke-repelő, faharang, tóka; asser pulsatorius, vulgo simandrum, agiosimandrum (Bud. Lex.)

Zágyia (Szolnok-Doboka, Kolozsmegye); rom. *zadie*, előruha, kötény.

MAGYAR SZAVAK A ROMÁNBAN.²⁾

chedves, chedvesel (Szilágyság, Trib. 1890—91 sz.) magy. *kedves*, általános használatu.

cheminmag, (Szilágyság, Tribuna 1890—91.) m. köménymag.

chértiu, (Szilágyság, Tribuna, 1890, 91, sz.); magy. *kert*. A *tiertiu* alak is divatos

¹⁾ Lásd 2. 3. 4. és 5-ik számot.

²⁾ Lásd. a 3. 4. 5. számot.

chilinesc (Szilágyság, Tribuna 1887, 90—91); m. *különit*.

chinzaiu (Szilágyság, Tribuna 1890, 91, sz.); magy. *kinzás*.

ciorbă (Maxim: Gloss.); magyarul: *csorba*.

ciupărcă (Muxim: Gloss.); magy. *csüperke*.

cotună (Szilágyság; Trib. 1890, 87.); magy. *katona*.

cuşteţiu (Szilágyság; Tribuna 1887, 90, sz.); magyarul: *kostolás*.

djutruiesc (Szolnok-Doboka, Torda-Aranyosmegyék; Viski: Psaltirjája 38 l.); m. *gyötör*.

djutruială (Fogarasi: káté 20 l., Szolnok-Doboka, Kolozsmegyék); magy. *gyöt-rődés*.

daică (Maxim: Gloss), általános használata; magy. *dajka*. A *daică* alak is divatozik.

drăguşag (Szolnok-Doboka, Kolozs, Torda-Aranyosmegyék); magy. *drágaság*.

drotos (Általános használata); magy. *drotos*.

drotozesc (Kolozs; Szolnok-Doboka, Torda-Aranyosmegyék); magy. *drótoz*.

ducăleşte (Szilágyság, Tribuna 1890,

88), általánosan mindenütt használják; magy. *dukál*.

dudă (Maxim. Gloss.); magy. *duda*
dăgăstesc (Szolnok-Dobokam.); magy.
dagaszt, *dăgăstaş*, *dagasztás*.

dărăbulesc, *dărăbuesc*, (Szilágyság, Tribuna 1890, 88. általános használata); magy. *daraból*; *dărăbos*, *darabos*.

diug (Szilágyság, Trib. 1890, 88.) magy. *dög*.

Diup (Szilágyság, Trib. 1890, 88.) magy. *csuf*.

dungă (Általánosan Erdélyben; Maxim: Gloss.); magy. *donga*. Pune-l pe o *dungă*, tedd egyik *dongájára*.

elesteu (Szilágyság, Tribuna 1890, 88.) m. *élesztő*.

ertaş (Szilágyság, Tribuna 1890, 88.); magy. *irtás*.

ELŐSDIEK,

(Dela Vranceától.)

III.

Cosmin a kapunak tartott s ha nem félt volna a szögleten bóbiskoló éjjeli őröt, futásnak eredt volna. Az izgalom és különösen azok a szörnyű szemek meg-rázták egész valóját. A mámor megviselte testét; kezei reszkettek, lábai inogtak s mintha térden alól megl ettek volna tóldva. A «Strada Doamnei»-n oly rosszul érezte magát, hogy kezeivel és homlokával egy ereszsatornához kellett támaszkodnia... «Sokat ivott uram,» szólt egy éjjeli őr a sötétségből arra jöve. Cosmin összereszt. Hideg veriték ütött ki homlokán. Megkönnyebbült; jobban van, mintha valami láztól szabadult volna meg, olyan érzete támadt. Megtapogatta kabátja fölső zsebé; Sása kendője benne volt, nem vesztette el. Gyorsan eltávozott, egy szót se felelve a kíváncsi éjjeli őr kérdésére „Jobban van uram?»

A sétatéri lámpa fényénél kikötötte a zsebkendőt, benne egy boríték volt. Föltörté, abban egy levél és kétszáz frank. Átfutotta a nagy bötükkal irt görbe

sorokat. Sása azt írta, ne jöjjön haza. Málériánt valami dühroham szállta meg. Kiabált, néhány széket összetört, revolvert rántott elő s bezárkózott a könyvtárba, lármázva: «Ha ő pusztul, vesszen el más is vele együtt!» Sokáig várta őt az udvarban, nem tudta mitévő legyen az «őrülttel.» Valeri ijedtében szivdobogást kapott. A levél azzal végződött, hogy valamely szállóban béreljen szobát s reggel tudassa vele a címet. Nehány ezer ölelés után következett egy utóirat: „Kölsönzök neked 200 frankot.” Cosmin összegyúrte a levelet és zsebre vágta a pénzt.

«Kölsönzött» neki, ez már a második «kölsön». Ő számon tartja, tudja mit kapott tőle és föltétlenül vissza fogja fizetni ezen adósságait. Mindent... mindent... kivéve a pénzt! Hisz a pénz nem az övé, hanem a könyvtárban fekvőé, a ki föltétlenül kuporgatta össze azokat. Képtelen volt ellenállani egy boldogtalan nős szönvedélyes vágyainak, de tudja, hogy

adós s nem akar egy huron pendülni Cándiánnal és Mánojjal. Vajjon nem indultak meg ők is a «kölesönzés» útján?

A «Calea Victoriei»-ra érkezett.

Talán, ha Sása nem használja a «kölesön» szót, nem furdalná lelkiismerete. Nem akart szerelmére hivatkozni s éppen ez a *határozott* akarat bántotta. Nem tudott más szót találni? Néha a szavak többet nyomnak a latban a tetteknel. Mire nem képesek az emberek, ha kerültek cselekedeteiket. A jólét megváltoztatta, most már nincs bátorsága küzdeni, fölruházni magát a hogy lehet s élni a mint az isten megsegíti. Akármit tegyen is, de nem hiszi, hogy annyi erélyessége volna, hogy e pénzt másnap eme szavak kíséretében küldje vissza: «Megértettem a *kölesön* szót és sietek visszatéríteni adóságomat.» Ha volna is bátorsága magát a sorsra bízni, mi lesz Sásával? Az ő szerelme határtalan; hogyan gondozta mikor fogfájása volt, hogy dédelgette, milyen gyöngéden tette arczára a sóval teli meleg párnácskát, s csókolta-könyes szemekkel a fájdalmas helyet. Egyszer Gelina tifuszban feküdt, Cosminnak pedig a feje fájt. Sása csak egy beteget ismert a házban, csak egy nehéz beteget, azt, kinek a feje fájt. «Van-e nagyobb baj a világon a fejfájdalomnál?» mondogatta. Mindig csak körötte sürgött-forgott. «Gelina is épen most lett beteg! No, de nincs komoly baja, majd elmúlik, láza van. A fejfájdalom azonban... jaj, nincs annál borzasztóbb fájdalom a világon! Ijesztő rém Sásának szerelme; de hát ő törjön pálcát fölötte? Hisz ő Sásának egyetlen reménye, egyetlen vigasza, ő boldogsága, ő ideálja annak a lénynek, a ki egész ifjuságát a szenvedések iskolájában töltötte.

A «Cretulescu templom» tornyából rémesen s vontatva hangzott el a két óra éjjel után. Nehány utcasöprő hosszu söprőjével lustán végezte munkáját.

Hová meujen? melyik szállóba? Egész éjjel botorkálna, ha az utczák némasága s elhagyatottsága nem fárasztaná. Érzi azonban, hogy a szállóban se volna képes aludni.

Egy palota előtt megállott egy hintó, valaki kiszállt belőle s kezét nyújtott neki. Cándián volt.

Te és éjjel, ilyen tájt? Egy kisasszony ily későn?

Egyik barátomnál valók, dűnyögtö Cosmin, és te?

Említettem neked, hogy az éjszaka együtt lesz nálam a „szabad akadémia”; eljön minden szép *hölgy* tagja s pezsgőzünk is. Egy órákor azon veszem észre magam, hogy az ő fogatja künn várakozik reám; értem küldött, mert beteg. No, tudod, lehetetlen meghívni egy előkelő dámát az akadémiába. Vannak bizonyos formák, mon cher. Elmentem hozzá, de nem volt semmi baja. Kaczagva fogadott s theával kínált meg. Valahányszor ott-hon töltöm estéimet, nyomban utánam küldi a hintót. Féltekeny a lelkem! ha, ha. Ha tudná... én is, meg ő is lekenyerezzük az inast s a kocsist. Alig szabadultam meg. Ha örömet akarsz szerezni nekem, jöjj velom s ismerkedj meg a „pálcésztrával”

Ott lesz több nagyon esinos és szeretetreméltó hölgy, egy tizenkilencz évet még be nem töltött ördög, valóságos ördög... két millió frankot örökölt... látnád mily elegánsan tartja a bankot. Van egy kellemes és csókolni való német kisasszonyunk is, vele szokott jönni, egyebet se tud, mint nevetni, pezsgőt inni s törve néhány szót: «*Mánojnál fán a nóczás, dárdom pánkár, deszek, áll a Liszinél, vagy práááfo Liszi!*» Mindig a kedvese ellen játszik. Egy angyali szépség... igazán jól mulatsz... kérlek, jöjj velem.

Haza nem mehet, a szállóba nincs kedve, az utczákon nagyon szomorú minden, lelkét gyötri a tenger gond s kivált az öregeknek rémes képe. Nos s ha menne? Talán, ha a szerencsére bizná magát, megkötözhető tőkójét s visszafizethet Sásának.

Fáradt, kimerült és lelko azon rószében beteg, a mely akar és nem akar. Megyek, válaszolt Cosmin.

Azonban, kérlek, mon cher, légyvidámabb.

Az leszek; hiszen nincs miért busulnom.

Az utolsó szó emlékezetébe hozta. Málórián fenyegető alakját, Cosmin barátja vállához simult.

Mi az, fázol?

Persze, nem; majd megfulladok a hőségtől.

A püspöki palotán túl a hintó jobbra fordult s néhány perc múlva megállott a «Calea Darobanților»-on egy két emeletes ház előtt. Cándián néhány szót sugott a kocsisnak, a markába nyomott egy öt frankos pénzdarabot, aztán Cosminhoz fordult s az emeletre mutatva szolt:

Hallod őket?

Vigan, mon cher!

Ne félj semmit, felelt Cosmin izgatottan.

IV.

Cándián benyitott a szalonba és szin-padi hangon mondá:

Uraim és hölgyeim, bemutatok egy non plus ultra fiatal embert, Cosmin Jorgut!

Mánój, egy göndör hajú, barna s hegyes bajuszu ifju fölállott a bacara asztaltól s fölkiáltott.

Eljen, éljen, éljen, éljen Cosmin Jorgu!

Tizenöt torok visszhangozta:

«Éljen Cosmin Jorgu!»

A bemutatás gyorsan történt, mert mindenkinek sietős dolga volt; a bankadó várta őket, hogy jobbra, balra s a középre kiossza a kártyát. Legelőször természetesen a hölgyeknek, mert az életben vannak bizonyos külsőségek.

Madame Theodoreszku Linika, — madame Pirigumenos Szევასzticzá, — Gottlibb Lizi kisasszony, a «práfo Lizi», — D. Laura kisasszony, művészi neve Loradonna, mert nemsokára, „amint rászánja magát a zene tanulására, lesz alkalma a világnak beszélni egy csillagról,“ — Zazo kisasszony, a mint Cándián mondja «egy elragadó kis ördög és enni való kis füles bagoly,» aztán Mituleszku Annuska asszony, körül-belül 45 éves hölgy, a ki éppen olyan széles, a milyen hosszú, úgy

hogy mikor a székre ül, melle egybeforr a hasával. Anuska asszony gondolza a lakást és Cándiánt.

Hármat az urak közül ismert már: Mánoj Sándor joghallgatót, még a hét év előtti gárdából és N. tanfelügyelő urat, a gandi egyetem filozófiai Doktorát.

Cándián a többieket is bemutatá: Pántázi ur, magánzó magas, széles vállu férfi, haját és szakállát festi, Pániku Georges, az »ördög«, a ki izgatottan pislog és hadarva beszél, »egyetlen hibája, különben eszes és szellemes ember, *ellenállhatatlan a nők előtt,*« — Fileán Mitika, egy ripacsos, vöröshaju ifju; apró kék szemei, mintha két gyöngyöt vertek volna feje mélyébe; »van Krájovában egy milliomos nagybátyja, kinek *akkora örökös sinesen*« (Cándián kis ujjának hegyét mutatta.) — Leon Péter, Popovics Miska és Ludoveán János, »mind a három kiváló tehetség.«

Cándián látva, hogy mindenikök alig várja, hogy a zöld asztalhoz telepedjék, fölkeréte előbb őket, hogy igyanak egy pohár pezsgőt az uj barátnak, Cosmin Jorgunak egészségére.

Annuska asszony, *kacsázzék* kifelé s hozasson nekünk három üveg extra-secet.

Annuska asszony úgy biezgett, mint ha hol a jobb, hol a bal lába rövidült volna meg.

Annuska asszony Pániku bankjára meresztette szemeit. Sokat veszített és azért nagyot hall. Cándián azt szerette volna mondani neki: «lódulj Annuska asszony!», de Pániku gyors pillantásával megakadályozta. Csönd, az »ördög« beszél.

Cá-Cándián ur, hadd huzzam be a pé-pénzt, aztán pezs-pezs pezsgőzünk. Bocsanat Co Cosmin ur.

Legyen a kedve szerint, válaszolt Cándián, aztán Cosmin füléhez hajolt: »*Ellenállhatatlan* ördög, bámulatos elegáncziával ugrasztja a bankot s még alig tizenkilenc éves. *Ellenállhatatlan!*«

Pániku *bámulatos elegáncziával* vezett három ezer frankot. Mindenki nyert a tanfelügyelő ur, a joghallgató, Popo-

vics Miska, Fileán Mitika, és a *kiváló tehetségű* Ludoveán, hogy csak azokat omlítsuk, kiknek 20-50 frank volt csupán a zsebükben. Csak Mánoj és Mituleszku Annuska vesztett. „Ah, Annuska asszony már se nem hall, se nem lát, kihalt belőle minden lélegzetén s rögeszméjén kívül: Ha nem rakott volna oly sokat az első kártyákra, most legalább 1000 frankja volna.“

Pámiku ádáz dühvel látott a dologhoz. Az alig tizenkilenc éves (milyen lehetőség) ördög csodálatos gyorsasággal osztotta a kártyát jobbra-balra, szinte zuhogva röptek a zöld posztóra, mint a kifeszített ijjról a nyilak.

Candéán félrevonul Cosminnal, hogy a zöld asztal között lévő társaságról beszéljen neki. «Ez csak szenvedély nálók, mertha a szép művészeteket tanulták volna, nálunk is megvolna az ujjáébredés, mint Olaszországban. Meglátod hajnalban, hogy e sápadt «tudós» alakokban milyen szikrázó, sőt »zseniális« szemek laknak. »Ha Romániának minden alkotó és termékeny ereje összeáll, akkor fogod csak tudni, hogy mit képesek létesíteni a modern életnek eme mély ismerői. A tanfelügyelő a szó szoros értelmében tudós, de mi lehet Romániában? — Franciaországban már régen akadémiai tag volna és tanár a Sorbonban.« Ludoveán János talán a »legkiválóbb toll« ujságírásunk terén. Az a boglyas fej egy rendkívüli tehetséget rejt magában. Csak négy gimnáziumi osztályt végzett és vezércikkeket ír egy »mérsékelt irányú« napilapban, »melynek célja a rend fontartása s a haladás.« Fileán Mitika az, kinél értelmesebbet Krájoja nem tud termelni. Az ujságok is irtak arról a fényes sikerről, melylyel a jogtudományokból Párisban vizsgázott. A tanárok kezét szoritottak vele és a mint Ludoveán lapja omliti „nótre cher collègue“-nek nevezték. Egyetlen hibája, talán „lehet nemes tulajdonságnak“ is mondani, hogy a politikában olyan „szocialista-oportunista.« Az ő programja annyira tolva van egyéni eszméssel, hogy som a hazai radikálisok elveivel, sem a szocialistákéval nem egyezik; épen ezen

okból hátorkodott három választáskor háromféle programot is aláírni. Azt állítja, hogy amazok programja az övének kiegészítői, mert a következő négy alap gondolatot tartalmazzák: »Román hazafiság, konzervatívizmus az európai diplomáciával szemben, szocializmus a tőkével szemben és demokrácia a nép iránt.« Pántázi komoly férfi és páratlan erélyességű, „d'un savoir faire.“ A kártyázásban utólérhetetlen *játékos*. Félóráig gusztál, aztán visszavág. Ő estélyeink rendezője és felügyelője, tudós nyolven szólva „Ő a Fortuna istenasszony Solonja, a ki egyedül tudta leoldani szemeiről a kötelékeket.“ Az, hogy *magánzó*, semmit se mon; „ő a legügyesebb, a legpáratlanabb művész. Sok pénzt keres, de sokba is kerül neki Feodorezsku Linika, a ki ugyan átlépte már a harminczadik életkorát, de utólérhetetlen »nemének titkaiban.« Ha nagy fekete epedős szemei, sárgába nem játszanának, a legszebb szemek volnának egész Romániában. Egy este a tanfelügyelő »ökröz szeműnek« nevezte. Linika haragra lobbant, de a tanfelügyelő bebizonyította, hogy Homeros a legszebb szemeket így hívja. Kiváló ember minden tekintetben ez a tanfelügyelő, csak a játékkal szemben gyöngö s a zsebe üres. Egész fizetését képes egy kártyára tenni s ha veszt, egy hónapig „a sánszok elméletét“ tárgyalja előttünk. Dr. Laura (soha sem említjük családi nevén, amely »évkönyveinkben« dicső névvé vált), *Loradonna* Mánojnak gyöngéje: «Ha jóllakott Xántupnéval, vele vigasztalja magát.» «Nézd csak. Ludoveán közeledik, Piriguménosz Szovászticzához. Jó fogást akar tenni; egyszerre megkaparitaná azt, a mihez Mánoj csak hosszú szenvedés és tapasztalat árán jutott. Az asszony lám mint kinozza tartózkodós mosolyával és szürke szemével, melyeknek tekintete hol reményt nyújt, hol pedig eltaszítja őt.» Fialat és szép is. A *pálesztrába* ritkán jön, akkor is csak »egy kis parázs játékra«. Férje, egy öreg görög, fürdön van, »gyomra, mája s vesője fáj, sőt némely orvos szivbajt is állapított meg.« A nő B. jogtanácsosa utján végrendelotilog biztosí-

totta magát s Bukarostben maradt azon ürügy alatt, hogy áldott állapotban van. Mikor a görög ezt hallja, és ez minden évben megtörténik, a mikor az öreg fürdőre készül, szeme könybe lábad és mindig 5000 frankot tesz le számára Lóvy Móricznál. A jelenet évenként Pirigumenosz eme ünnepélyes nyilatkozatával végződik: Szevaszti kinczom, paranczolom, hogy itthon maradj és kérlek, ha meghalok temess el tisztességesen.»

Szevaszticziát néhány nappal Pirigumenosz elutazása előtt elfogja a szokásos émelység, szédülés, nincsen ótvágya s egészen oda van a kínos vajadásoktól.

Tavaly Pirigumenosz számtalanszor csókolva őt így szólott hozzá: »Szevaszti

kinczom, a mult évben isz óva intettelek, vigyázz magadra, mert elveszted a gyereket; moszt isz előőrzetem van.« »Meg van győződve, jegyezte meg Cándián határa fakadva, hogy Szevaszti minden évben, míg ő a fürdőből hazajön, koraszülés folytán elveszti magzatját. Tavaly egy estélyen megkérdeztem: »Hogy van Pirigumenosz bácsi?« Tudod mit felelt: »Hát nem hallotta? Augusztusban meghalt egy fiunk, szép fiu! Mult évben egy leányunk, most ez évben egy fiunk... Jaj nekem, jaj szegény Pirigumenosz bácsi!«

Cosmin mosolygott Szevaszticziára pillantva.

(Folyt. köv.)

Románból: *Alexi György.*

A SZOMSZÉD.

(Viláhuától.)

Szomszédságomban egy katona, úgy tetszik százasos, lakik. Az én és az ő szobája között egy ajtó van, a melynek mélyedésébe egy ruhaszekrényt helyeztem be.

A mi engemet illet, én csendes ember vagyok s ebben a tekintetben úgy vettem észre, hogy az én szomszédom semmiképen sem hasonlít hozzám. Ezt behűrezokodásom után három nap mulva állapítottam meg legelőször.

Késő éj volt, lehetett egy óra, fél kettő felé; épen kioltottam a gyertyát és gondolataim titkait kérődztem magamban, midőn nehéz, sarkantyus eszma kopogást hallottam, bizonyosan a századosét. Belépett és keményen becsapta az ajtót. Aztán ismét kinyitotta és kikiáltott: »Miklós!« de olyan hangon, mely egyáltalán nem azt jelentette, hogy valami csendes emberé fogna lenni.

Dühös a szomszédom, mondám és elhatároztam magamban, hogy hallgatni fogok.

Minek van itt olyan bűdös gáz szaga?

A katona (Miklós) halkán beszél. Semmit sem hallok.

Aztán ismét a százados orditozása. Barom, hát nem látod, hogy a lámpagáz bűdös? Te... buta... te ostoba állat... ébredj!

És erre egy pof — néhány másodpercnyi szünet. Aztán ugyanazon rekedt, dühös kiabálás, követve néhány dönggel... hallszik, mi alatt háromszor ismétli: »Ne aludjál, te barom!«

Kitakarodj bűdös dög, pusztulj előlem!

Utolsó döng, mondám magamban; de megcsalódtam.

Néhány perc mulva hallottam a százados nyugodt lépseit... sétálgatott. Egyszer hirtelen megállott és elkezdett magában mormogni:

Né, az átkozott, eltávozott és szobámat elhagyta a vélotlon esélynek kitéve... Miklós!...

Az ajtó ismét esikorgott...

Hát te nyomorult, hogyan távozol a nélkül, hogy a tüzet felszítottad volna, hogy eszímámat lehuztad volna?... Nem

laktál még jól álommal? Nincs gondod rá, hogy észre térj valahára? . . . Te ostoba! . . . (köt döng) óbrodj . . . sem mire kellő . . . mert mindjárt keresztül szurjak kardommal! . . .

Közel egy óra múlva lett a botránynak vége.

Végre hallám, hogy hatalmasan és ütemszerűleg horkolt. Még eltelt egy óra, míg ellopott az álom. Mindenféle gondok lepnek meg, undorodva az ilyen gazdától, szájalommal telve az ilyen szolgáló irányában. Szeretném tudni, hogyan nézhet ki a *hazának ezen durva és harcosszédelmezője*? Hallott lépései után ítélve, magasnak kell lennie. Basibuzok féle vérszomjas arcot képzeltem apró kerek, borzasztó szemekkel, egyenes, hegyes, orral, keskeny homlokkal, a mely alól kifelé áll, magas vállakkal, mint a mongoloknál, rőt, bizontos vastag bajuszszal, a mely szájára borul, s a melyet mozgat, rángat, a midőn komoly arcot csinál.

Azön az éjszaka elhatároztam magamban, hogy érdekes szomszédomnak fogom az idő azon részét szentelni, a melyet otthon töltök el. Máskülönbön megtörtént volna ez az én elhatározásom nélkül is. Egy általában nem érdeklődtem a felől, hogy mi a neve. Ez reám nézve nagyon közönyös. Csupán egyszer láttam a mint ablakom előtt, elhaladt. — A mi magasságát illeti, ezen nem csalódtam. Arcban azonban sokat különbözött attól, a mint én képzeltem. Inkább parasztkinözése volt, mint rossz: olyan kép, melynek vonásai lefelé omlanak, lanyhán, kifejezéstelenül, mint valami lágy husnak szeletei . . .

Vékony, nőies hang?

Áh, az én szomszédom *családos* . . . azonban életük mintha nem lenne a házias élet példányképe, mert hallom zivódásukat. Elég hangosan felelnek. — Akaratom ellenére is hallgatnom kell őket:

Megmondottam neked. *Meg.*

Meg kell hogy érts valahára.

»Takarodj, vidd el mind a mid van és menj!«

»Miért édesem?« Miért vagy olyan rossz? Nem te magad mondád, hogy...

»Ki nem állhatlak!«

»Hát mit vétettem neked? Miért haragszol reám?«

»Nem állhatlak ki. Mogértottél? Punctum!«

Néhány percnyi szünet. A százados lomhán, haragosan lépdol a szobában. A nő, úgy látszik sir, a nehéz szavak sulya alatt hallom sóhajtozni.

Aztán ismét kezdődik a társalgás ezen tárgy felött. Egy rakás különös és bizalmas leleplezés hatol át fülembé. Trónt ragadok és sokat feljegyzek azokból, a miket egymásnak mondanak. Elhatározom, hogy novellát írok, midőn több időm fog lenni . . .

A százados durva, hegyke és szörnyű nevetséges.

A nő szelid, alázatos, hangját mérsékli és keresi az édes szavakat; ügyes és meleg hizelgéssel.

Azonban az ur keményen tartja magát. Adja a kérlelhetetlent.

Szaváló és komoly hangon beszél, a szobában sétálva, ünnepélyesen nevetséges duzzogó hangon, az ő *honvéd méltóságáról* és a karjain hordott jelvényekről, melyek megnyitják bár hova előtte az ajtót, az ő *férfiás és katonás jelleméről* egy nem sokára kiütendő nagy háborúról, a mely Európát lángba fogja borítani . . .

Mi köze a háborunak és mind ezen gögös hetykeségnek ama szerencsétlen nő sorsához?

Ime, ez az, a mit e nő is kérdezni fogott, a mi alatt férjét hallgatta. Én pedig, mint e jelenetnek szemtanuja, ezt következőképen fejtettem meg:

Vannak emberek, a kik sok mindenféle megaláztatást óltok át, a kik hallgattak és reszkettek sok főlebbvalóikkal és sok körülményekkel szemben. Annyiszor elfojtott, megalázott lábbal tapodt önszeretüknek szüksége van a fellőlözésre.

Az ilyen emberek, ha felülkerekednek, kiválogatnak aztán bizonyos, náluknál gyengőbb lényeket, a kikre kiöntik minden mérgeket, a kikkel szombon vi-

tézaknek, büszkóknek, kegyetleneknek és mindenhatóknak mutatkoznak.

A tisztjei által olpáholt őrmester, kegyetlen lesz a szegény közlegényekkel szemben. Az a tiszt, a ki a háboruban, a sánczokba rejtődött el, alattvalóinak bőrére zuditja le ezt a feledhetetlen szégyent és gyávaságot. Talán a mormonknál ez a dolog teljes egyetértéssel történik.

A férj dühösen emeli fel kezét. — Társa lábai elé borul. Jajgatás nélkül, fogadja az ütlegeket. Aztán fölkel, gyors-

mokeihez megyen és azokon bosszulja meg magát. A gyerekek a leányeselőhöz rohannak és elverik azt. A szolgáló tüstént kiszalad, hívja az ebeket, a házi állatokat és ütlegeli őket. E jelenet másnap ismétlődik . . .

Most már tisztába vagyok szomszédaim életfolyásával.

Szerelmüket e két szóban foglalhatom össze: *Pofok* és *csókok*.

Szép, vagy, vagy!

Románból: *Koós Ferencz*.

AZ AVAS ÉS AVASI NÉPSZOKÁSOK.

III.

A kuruzslás az élet minden fázisában, de legfőképp az ember és állat gyógyítás terén van elterjedve legjobban. Az avasi ember betegségében vagy egyáltalában nem, vagy csak ritka esetben fordul orvosi segítségért. Minden seb s minden betegség ellen megvan a saját orvossága s gyógymódja, melyet szüleitől sajátított el.

Az orvosságot az általok általánosan ismert füvekből állítják elő s azokat nagy gonddal kutatják mindig. Erre különben van egy kitűzött nap: Szt. Kereszt felmagasztalása ünnepe, ez idén szept. 26. a mikor minden asszony igyekszik annyi gyógyfüvét összeszerezni, hogy az év közben esetleg előforduló minden betegség-nél kézügyben legyen.

De sokkal jobban van elterjedve a gyógyításnak a kuruzslás módja.

Ez abból áll, hogy a kuruzsló javasasszonyok a sebet, vagy a beteg testrészt késsel, vagy evőkanállal megérintik s a betegség minőségéhez képest bizonyos szavakat mondanak el.

Igy pl a *pokolszökésnél* ezt mondják:

Fehér pokolszökés
Keserű, mint az epe,
Édes, mint a méz.
Itt ne ronts,
Itt ne bonts,
Dióhéjba szoritva,

A Verestengerbe eldobva,
Ott vessz el,
Ott pusztulj,
Mint a harmat a napsugártól;
Többé itt látható légy.

Ezt mondják 9-szer.

Ugyancsak 9-szer mondják ezt is hozzá:

Veres pokolszökés
Keserű, mint az epe,
Édes mint a méz,
Itt ne ronts,
Itt ne bonts,
Dióhéjba szoritva,
A Verestengerbe eldobva;
Ott vessz el,
Ott pusztulj,
Mint a harmat a napsugártól.
Többet itt látható ne légy.

A *kelés* receptje ez:

Kék seb,
Veres seb,
Fehér seb,
Fekete seb,
Ne ronts.
Ne bonts,
Ne pirosits,
Ne nyilalj,
Kiválasztlak,
Összeszedlek,
A Verestengerbe kergetlek.
Ott veszsz el,

Ott pusztulj
Mint a harmat a napsugártól.
Többé itt látható ne légy.

Belső betegségeknél pl. a gyomorfájásnál azt mondják:

Éhség által
Somjuság által,
Társaság által
Csömör által,
Jöjjetek ki
A velőkből,
Az arez színéből,
A bőrből
A bőr alul
A vérből
A gyomorból
Hadd maradjon (N. a beteg neve.)
Tlsztán
Szaporán,
Mint az átszürt ezüst.

Az igézéssnél ezt a receptet használják:

Kilencz napos igezés!
Nyolcz " "
Hét " "
Hat " "
Öt " "
Négy " "
Három " "
Két " "
Egy " "
Egy napos sem.
Hová mentek ti 9 napos fájdalemak?
Megyünk hozzátok N.-hez,
A fájdalemak késeivel,
A nyilalások ezreivel,
De visszatérítlek — az én
S a hatalmas Isten parancsával!
Ne menjetek hozzá,
Ne szomorítsátok.
Ezt parancsolom nektek,
E parancs legyen veletek:
Menjete a tongerhez,
Annak a legnagyobb öbléhez.
Ott van egy nagy hal,
Egy nagy szájjal,
Azt bámuljátok,
Azt szomorítsátok.
N. maradjon
Örömben, egészségben

Ezt is 9-szer mondják el, miközben egy vízzel telt pohárba 9. drb égő szenet dobnak, mely után a megigézettnek 9 kortyot kell kiinnia a szenes vízből.

Az igezésbe vetett hit nagyon elvan terjedve az Avasban. Megigéztetik különösen a szép és ügyes gyermek s ennek elejét veendő, minden ily gyermek felé e szavak kíséretében: „Pfüj, pfüj, pfüj — hogy meg ne igézzelek.“ De meg lehet igézni a szép leányt és szép legényt is, sőt az állatok is ki vannak téve ennek.

A leány hajában piros szallagot, a legény pedig bokkrétájában nagyszemű piros gombostűt tűz ki ennek ellenében. Az állatokat is piros szallaggal (pántlikával), vagy piros pamutból készült bojt-tal látják el igezés ellen.

Az állatbetegségeket részben gyógyfüvekkel, de a legtöbb esetben szintén kuruzslással vélik kigyógyítani.

Igy pl. a teheneknél előforduló tölgydaganat receptje ez:

Kilencz napos daganat
Nyolcz " "
Hét " "
Hat " "
Öt " "
Négy " "
Három " "
Két " "
Egy " "

Egy napos sem.

Keserű mint az epe,

Édes mint a méz.

Itt ne ronts,

Itt ne bonts,

Dióhéjba szoritva,

A Verestengerbe eldobva,

Ott veszz el,

Ott pusztulj,

Mint harmat a napsugártól.

A csendet hagyd békében.

Szolgálhatnék még több efféle recepttel, de azt hiszem elég ebből ennyi is.

Ezeknek gyógyerejében vetett hit annyira erős és annyira általános, hogy az egyes betegségeknél orvosi segítségért csak ritka esetben fordulnak.

Orvosi vélemény szerint az avasiak annyira edzettek s testileg annyira erős szervezetűek, hogy a legveszélyesebb betegségekkel is a legtöbb esetben megtudnak küzdeni. Innen van aztán, hogy sok veszélyes beteg, minden orvosi segély és gyógyszer nélkül felgyógyul, a mikor aztán rendszeren a semmitmondó kuruzslásnak tulajdonítják a beteg felépülését. Ha pedig a beteg meghal, egyszerűen kimondják a határozatot: „Nem voltak több napjai.“

A kuruzslás annyira el van terjedve az egész Avásban, hogy sok javasaszonynak ez kenyérkereseti forrását képezi. Sőt bizonyos tekintélynek is örvendenek a kuruzslók, mert sokan félnek haragjoktól, mert rendszeren vagy a *megrontásban* vagy a *csinálmányban* kulminál.

Ha valamelyik nő nem jól él férjével, ott már szentül hiszik, hogy meg van rontva a család boldogság, valamely kuruzsló beavatkozása következtében. Ezt reparálni kell, természetesen kuruzslás által.

Ha egy fiatal menyecske súlyos betegségbe esik, ez már *csinálmány*, még pedig ez attól ered, kinek a beteg menyecske, férje legény korában udvarolt.

Ebből ki kell verni, természetesen ezt is kuruzslás által.

A sok mód közül az egyik ez:

A magtörőt felviszik a padra. Bűvös szavakkal és bűvös szerekekkel oda csalogatják a beteget kinzó rossz szellemeket s aztán az ütővel addig ütlegelik a törőben míg egészen elpusztulnak. Ez többször történik naponta, míg a beteg egészen jól van. Ha azonban a beteg eltalál halni, akkor rendszeren a magtörő is *elreped*, mert a rossz szellemek ott már annyira erőt vesznek, hogy — mint előre látható volt s a biztos jel (a magtörő elrepedése is mufatta) nem volt mentség.

A babonához tartoznak az avasi népnek eme szokásai is:

Kedden este, sem az asszonyok, sem a leányok semmiért sem fonnának, mert eltalál jönni *Mars* s az orsót kiüti kezéből.

Pénteken nem sütnék kenyeret, mert

Venus megtalál haragudni s ez nagy veszélyt hoz a házra.

Az eladásra szánt tejet megsózzák, mert ellen esetben könnyen megronthatják a tehenet és elvehetik a tejét, a mikor aztán a tehén vagy egyáltalában nem, vagy csak nagyon kevés tejet ad.

Ila a tehenén, vagy ökrén mindenáron tud akar adni az avasi ember, akkor az eladásra került állatot, mikor kilép az udvarból, megérinti egy diófavesszővel, melyen valaki a kakukot legelőször halotta énekelni. A biztos vásárnak ez a legbiztosabb módja, mert a közhit szerint, — valamint a kakuk sohasem tér vissza azon diófához, melyen egyszer énekelt: úgy az állat is, mely egy ily diófavesszővel megérintetik, sohasem tér vissza azon udvarba, melyből elindult. Ilyen diófavessző természetesen csak ritka esetben található s annak használata bizonyos dijhoz vagy ajándékhoz van kötve.

Az istálló padlásán vagy az eresz alatt rakott fecskéfszket megérinteni vagy kevésbé lerontani nem szabad, mert akkor a tehén vért vizez.

Ha tavasszal korán reggel fecskét lát az ember, ez azt jelenti, hogy egész nyáron át friss üde felkelő lesz; ha pedig délután látja a fecskét: nyáron át álmos, lankadt és bágyadt lesz.

Ugyancsak tavasszal, először fehér bárányt, vagy fehér pillangót látni annyit jelent, minthogy az illető egész nyáron át tiszta, fehér lesz, de ha barnát lát, maga is barna; ha pedig tarka a bárány, vagy pillangó: akkor egész nyáron át szepplős lesz az illető.

A ház gerendája alá bujt kigyó, a ház szerencséje: minden másféle kigyó az ördög képe, azt agyon kell ütni. Arra azonban nagy gondot kell fordítani, hogy a bot, vagy karó, melylyel a kigyó agyon lett ütve, valakinek a kezébe ne kerüljön, mert az az ember bőrét ez esetben undokká teszi.

A kigyó tudvalevőleg szereti a békát s a hol szerét teheti zsákmányul is ejti a békát, mert az jó falatot képez neki. Ha valaki oly szerencsés, hogy a kigyó fogságába esett ily békát ment meg,

az nagy kineshez jut, mert a botnak, melylyel a kigyótól olváslasztotta a békát, az az ereje van, hogy ha azzal két tiltott viszonyt folytató szerelmezt megérintenek: valamint a béka a kigyó, ugy ők is egymás irányában ezután halálos gyűlölettel viseltetnek. Az ily megmentési esetek ritkán fordulnak elő s természetesen az efféle varázs-botokhoz is nehezen lehet jutni. Már pedig hány, nem a legszébb menyecske van, kinek szép ellenfele található, a kivel a *bokotán* uram szívesen elandalog. Ezt megakadályozandó, mindenhez folyamodik; legzérlavezetőbb eszköznek pedig, az efféle varázsbotot tartják.

A ki balkézszel eszik, az az ördögnek eszik. A ki már jóllakott s felállott az asztaltól, ha megint hozzáfog enni, az az ördöggel ezimborál.

A pipafüst az ördög tömjéne, a szivar annak gyertyája; azért az avasi ember sohasem szokta megköszönni a neki adott dohányt, hanem megjegyzi, hogy *csak a szíveséget*.

A gyilkosság jégesőt hoz, az öngyilkosság még nagyobb szerencsétlenséget az egész vidékre; azért nagyon ritkán fordul elő öngyilkossági eset.

Mikor az ember utrakél, ha telt edénnyel jönnek elébe, jól fog járni, de ha üressel találkozik, inkább térjen vissza, mert utjának nem lesz eredménye.

Kolera járvány idején a faluba vezető összes utakat elzárják, hogy a kolera, mely különben egy elrugaskodott vén boszorkány garázdálkodásából áll, ne tudjon behatolni a faluba. Az utak elzárása bizonyos jelek által történik s ha azon változást vesznek észre, az már bizonyíték arra nézve, hogy a kolera már a faluban van s akkor minden ember igyekszik legalább az udvarát elzárni, természetesen szintén efféle jelek által.

Az udvaron nőtt dudva a ház pusztulását idézi elő, a trágya előmozdítja annak fennmaradását; azért minden avasi ember, ha nincs is semminemű marhája, bizonyos mennyiségű trágyát mégis tart a ház körül.

Oly nagy számmal vannak e babo-

nás szokások az Avásban, hogy azoknak összeszedése köteteket tenne ki. De vannak köztök olyanok is, melyek egészen észszerű alappal bírnak. Így pl. a ki korán kel fel, sokáig fog élni; a hosszalvás, bizonyos előhírnöke a halálnak, azért ugy a férfiak, mint a nők télen-nyárban egyaránt három óraker talpon vannak; talán azért is oly egészségesek.

A babonának másik válfaja a *kuruzslás*.

Ez magasabb nivón álló tudomány annyiban, hogy ezzel nem mint kenyérkereseti forrással, hanem inkább mükedvelésből s nem annyira a javas asszonyok, mint inkább az előkelőbbek foglalkoznak.

A varázslás különben egy a jövődőléssel. Így pl. varázslás által tudja meg a leány, hogy kihez megy férjhez, az által tudja meg, hogy szeretni fogja-e leendő férje, milyen lesz családi boldogsága; még azt is — hány évig fog élni stb.

Ehez különben többnyire csak a férjhez menendő leányok folyamodnak, kik ideáljokat minden áron magukévá akarnak tenni, De ez, ha anyagilag nem állanak egy színvonalon, ritka esetben sikerül, mert a kasztszellelem nem engedi, hogy egy legény, születés és vagyoni tekintetben nálánál alantabb fokon álló leányt vegyen el feleségül, bármily szép és derék is legyen.

Ez általánosan tudva van, de azért az *égi szerelmesek* mindent elkövetnek, hogy szerelmök tárgyát birhassák.

Megtörtént, hogy egy leány bele szeretett egy előkelő szép *bokotán*-legénybe, kit minden áron magáévá akart tenni; a legény nem nagyon epekedett a leányért, de ez hogy meghódítsa gondolkozás módját (már t. i. felüle tápláló) megváltoztassa, varázslattal adott neki. És sikerült gondolkozás módját megváltoztatni, mert a szegény legény néhány napig örülési rohamokban szenvedett s csak az orvos ügyessége mentette meg a nagyobb bajtól.

Az avasi leánynak roppant érző szíve van, s ha sikerül kiválasztottjához férjhez menni, azt nemcsak szenvedélye-

sen szereti, de kész bármely perczen életét is feláldozni érte.

Hogy mily áldozatot képes hozni az a leány, ki ideálját minden körülmények közt magáévá akarja tenni, legfényesebben illusztrálja azon szokás, hogy az ily leány karácsony éjjelén 12—1 közt, mikor élféli misére harangoznak, a harang első kongására *Éva kőszümben legálább vállig erő vízben tetőtől talpig megfürdik.*

Most képzelni lehet, hogy január 5—6-ka közti éjjel — a legcsikorgóbb hidegben, mit áll ki egy ily leány... S megtörtént a hihetlenséggel párosult eset, hogy egy leány megfürdött a nélkül, hogy legcsekélyebb baja lett volna, de megtörtént az az eset is, hogy egy leány a mint beleugrott a vízbe, rögtön meg is halt.

Természetesen az ily fürdőzési esetek a legnagyobb titokban mennek végbe; a fürödni szándékozó leány csak a legmeghittebb barátjával közli elhatározását. Eredménye az ily fürdőzésnek az, hogy az a leány, a ki kiállja e rettenetes vizpróbát, *oly tiszta erkölcsű lesz mindig, mint olyankor víz — s oly hideg és fagyos minden csábitással szemben, mint a jég, s mint ilyen, czélját okvetetlenül el fogja érni.*

Ugyancsak a czél elérése érdekében más eszközökhöz is folyamodnak, melyek varázshatalommal bírnak. Nevézetesen a leánynak el kell lopni ideálja bokrétás kalapját akkor, midőn az mélyen alszik. Oly ügyesen kell azonban eljárni, hogy a legénynek még sejtelve se legyen arról, ki vitte el a kalapot.

Ez a próba még a rettenetes vizpróbánál is nehezebb, mert ha csak gyanítják is a tettel, a kalapot nem lehet varázscsüszküzül használni s az egész dolog kárba vész. Ha pedig a legény fel talál ébredni, a leányra a legnagyobb szégyen és gyalázat vár.

Egy másik eszköze ennek, hogy a leány a legénynek tüszőjét viszi el észrevétlenül.

Sikeres eljárás esetén a kalap a legénynek az *eszét*, a tüsző pedig a *szívét*, biztosítja a leány számára; természetesen

ha előbb megfelelő varázsláson ment keresztül.

De nemesak ily eszközökkel, hanem szóval is lehet varázsolni; erre nézve is száz meg száz recept áll a varázsló rendelkezésére.

Ugyancsak a varázshatalom alatt áll az avasi népnek az erdőleány szereplésbe vetett hite is, mely egészen regényes színezettel bír.

Nem tudom hazánk más vidékén lakó román népnek van-e tudomása az erdőleány szerepléséről, de az avasi nép ennek létében annyira hisz, hogy az nem is képezheti disputa tárgyát.

E szerint van egy gyönyörű szépségű, karcú termetű leány, kinek fekete haja oly nagy, hogy a földig ér, sőt még huzza is maga után. Arcza fehér, mint a *sajt*, szeme fekete, mint a *kőkény*. Ez rendszeren a bérezen tartózkodik, a fák tetején repül s megjelenését rendszeren szélvész előzi meg.

Ha valakit kiszemel az ő részére, az menthetetlenül az ő hálójába kerül; de annak nagyon jó dolga van, mert a leány magával ragadja és a levegőn keresztül valamely kősziklába épült várába viszi, hol mindig öleiben tartja, folyton csókolja és erdő mézzel eteti. Jaj annak, ki kiabálni mer mikor elrabelja, mert kiereszti szárnyai alól s ekkor a földre zuhan. Ha a legény szemre való s az erdőleány nagyon szereti, ez nagy szerencsétlenség az illetőre nézve, mert azt addig csókolja, míg belehal.

S ettől annyira tartanak a jobb kinézésű avasi legények — már pedig ki nem tartja magát annak — hogy nem is mernek egyedül hálni a bérezen, hanem rendszeren ott van valamelyik nőtestvére, mert a közhit szerint olyan helyen, hol nő van, az erdőleány nem mutatkozik, miután a nőnemnek nagy ellensége.

Az erdőleány származására nézve királyleány, kit egy hatalmas uralkodó akart feleségül venni, ki a milyen hatalmas épp oly csunya is volt s e miatt a királyleány sehogy sem akart hozzá menni feleségül. De még azonkívül szeretett egy fiatal juhászt, ki az egész or-

számban a legderekabb s a legszebb ifju volt. Ezt tudta a király leánynak egyik udvarhölgye és legott be is sugta a királynak. A király erre azonnal számüzte a juhász ifjut, de a leány is ott hagyta szüleit s azóta folytonosan az ifjut keresi. Ezért szereti az ifju legényeket, s ezért gyűlöli a leányokat, mert az ő boldogságának a megrontója is leány volt. A király azután megátkozta leányát, hogy ne legyen nyugta sem éjjel, sem nappal; e miatt a leány folytonosan jár, megjelenni mindenütt csak éjjel szokott, mert a nappal az elraboltlegények társaságában tölti.

Magam is szemtanuja voltam egyszer oly esetnek, mikor az erdő-leány megjelenéséről volt szó. Diák koromban egyszer egy kirándulás alkalmával, egy gyönyörű holdvilágos nyári éjen, a bérczen háltam. Ugy éjfél tájban, egyszerre valami kellemes női hang ébresztett fel. Öreg kísérem erre azonnal puskához kapott s remegve mondá, hogy végünk van, mert most az erdő-leány jön.

Fájdalmas pillantást vetett reám, mi-ből megértettem, hogy értem aggódik.

Ne féljen öreg — vigasztalám — az erdő-leánytól ugyan egy hajszálunk sem fog meggörbülni, biztosítom, hogy az nem fog ide jönni.

De kérem szépen — folytatá az öreg — én már öreg ember vagyok, életemnek nagyobb részét a bérczen töltöttem, én már ismerem az erdőleálynak még a hangját is, ez nem más, mint az erdő-leány; ez most az egyszer ugy van.

Szinte sajnálkozva néztem az öreg együgyü aggodalmát, de másrésről az én figyelmemet is egészen lekötötte a hang, mely a többszörösen ismétlődő visszhang által az éj homályában egészen kísérteties volt.

A dalosnő elcinte mintha felénk közeledett volna, de később csak messziről hallatszott a hangja, mig végre egészen elenyészett.

Öreg, ugy-o megmondtam, hogy ma este nem látjuk az erdő-leányt, szóltam az öreghez.

Nem kérem szépen — feleli az öreg — mert hát tetszik tudni, az nem szereti

az olyan nadrágos urakat, az csak olyan embereket szeret, mint mi vagyunk, kik mindig a bérczen tartózkodunk.

Másnap korán reggel három leány állott elő, hogy vegyünk gombát.

No öreg — mondtam kíséremnek — az éjjel nem egy, hanem három erdő-leány járt, itt most láthatja őket — mind a hármát, — mert itt állanak.

Ugyan kérem — mondja az egyik leány — tognap gombát szedtünk a bércz tulsó oldalán, az utat jövet eltévesztettük, itt boljongtunk egész éjszaka és hogy valami vadállattal ne találkozzunk, mindig daloltunk...

Az öreg nagyon megrestelte a dolgot, többet nem említette az erdő-leányt, a szereplésébe helyezett hite is megingott, de nemcsak neki, hanem másoknak is, mert az eset köztudomásra jutott az egész községben.

A mily nagy számuak a népnek a babonán alapuló szokásai, épp oly sok mondája is van.

Minden ház, hegy-, kőszikla, régi templom, forrás, stbhez egy-egy népmonda fűződik. Sőt közzájön forog-két történeti monda is.

Az egyik a *tatárpusztításra* vonatkozik, mely szerint IV. Béla *Bujánháza*n várat építtetett s azt *Buján* vezérére bízta. De ez nem birt ellenállani a tatár soradának és népével a most is ugynevezett *Buján* hegyre menekült, hol a tatárok nem tudták őket megtalálni. A nép ezt oly hiven s oly körülményesen beszéli el, hogy még a hangot is utánozni tudja, melyen a népet kiesalta a barlangból, hogy leölje.

Csintalan gyermekét az anya azzal ijeszti, hogy ha rossz lesz, oda adja a kutyafejű tatároknak, a mint itt nevezik őket: *căpcâni*.

A másik történeti monda a *Rákóczyforradalomból* meríti tárgyát, a mikor egy erejéről messzeföldre híres juhász szintén kurucznak állott be, de havasi kürtjét — a juhász legfőbb jelvényét — azért mindig magával hordta. A mint egyszer csapatjával az *átalvetővel* élelmi szereket vitt, váratlanul egy csapat labancz ira-

modott utána egy közeli erdőből. O nyugodtan várta be az utána iramodókat, de mikor hozzá érték, megragadta kürtjét, (mely különben 3—4 m. hosszú) s három labanczot azonnal leütött, a többit pedig elszalasztotta.

Hogy az avasiak lelkes kuruczok voltak, erre nézve történeti adataink is vannak.

Sőt fenmaradt egy versnek, vagy talán *kurucz népdalnak* e töredékei is:

„Mai Rákóczy Beresényi
Unde-ți merge acoli om fi“

Hej Rákóczy Beresényi
Hová mentek ott leszünk
Ugyszintén ez:
„Așa sună, ca adcul lui Rákóczy“
olyan detonációja van, mint Rákóczy
ágyujának.

Arany porszemek ezek, melyek fényesen ragyogtatják e nép régi hazafiságát és honszeretetét, mely fényes tulajdonság ma is szépen jellemezi az avasi román népet.

Marosán Viktor.

ROMÁN NÉPDALOK.

I.

Sokat faggat.

Sokat faggat érző szívem . . .
Gyakran kérdez, mi fáj nékem?
S én esküszöm egyre-másra . . .
Nincsen gondom senki másra!
De hát van lény a föld hátán,
Mely ne vágyjék egy név után?
Hogy egy szívet ne szeressen?
A miként én, árva lelkem!

. . . De megintém kis szívemet,
Ne faggasson hogy ha szeret, —
Mert ha égek, ha nem égek.
Nem mondhatom mindenkinek;
Ha szeretek hiven, nagyon
Egy falunak nem mondhatom . . .
— Az áldott nap fenn az égen,
Megesküszik százszor értem;
De már aztán a teli hold,
Soha értem nem állna jót!
Az estve is látott engem,
Mit csináltam? hová mentem?
Az ő halvány világánál,
Rózsám kertje ajtajánál,
Lovam kantárszárát fogva,
Szép rózsámát átkarolva . . .

— Csak a hold s egy csillag tudja,
Kis szivemben hány az óra!

II.

A Maros nagy.

A Maros nagy, elzug, halad,
Búbánatom el nem marad.
A Maros nagy, lassul, enged,
Búbánatom nem ád enyhet.
Sirok, de senki sem látja,
A bánat szívemet bántja.
Sirok, de senki sem hallja,
A bánat jajom visszhangja!

III.

Mit véthettem . . .

Mit véthettem neked bánat?
Hogy megkötve tartasz folyton,
Mint alopott portékákat.
Mit vétettem neked bánat?
Hogy úgy kergetsz, mint aszélvész
A fáról leszakadt ágat . . .
Lefekszem, hogy erőt nyerjek,
Testem, lelkem olyan fáradt;
S egy perc alatt felébredek:
Felébreszt a gond, a bánat!

Ford. Moldován Gergely.

MAGYAR KÖZMONDÁSOK.

Nincs gyümölcsözőbb a szegény tenyere-
rénél.

Palma omului sărac
E rodul cel mai cu leac.

A szerencse nádszál, könnyen eltörik.

Să rupe ușior de loc
Vergéna cea de noroc.

Addig szolgál a szó, míg ki nem mon-
dottad.

Graiul ție ț'a șiervit
Până când nu l'ai rostit.

Szép szó legjobb békéltető.

Vorba plină de iubire
E mijloc de 'mpăciuire.

Nehéz kenyér az árváé.

E amară cu deplin
Pânea celui orfelin.

Ki mást becsül, magát becsüli meg.

Cine pë altul stiméză,
Pë sine sã oneréză.

Boldog, ki más kárán tanul.

Din paguba altu-i care
Invetă, ferice-i tare.

A mint szokunk, úgy élünk.

A trăi ne încercăm
Așiá precum ne dedăm.

A ki mihez szokott, nehezen hagyja el.

Te dedai fôrte cu greu
De ce-ai invetât mereu.

Szorgalmas ember nem utal holnapra.

Omul punctual de rând
N'asteaptă pë mâni niceicând.

A szó is vereség régi szolgának.

Pë șiervul de mult, fidel,
Doare-l grobul cuvântiel.

Rosz szolgának minden órán telik esz-
tendeje.

Toată oara-i pare-un an
Servului rău și viclean.

Rest. béres gyakran nézi a napot.

Simbrieșul trândav cată
La sóre'n tot una-dată.

Szökött szolga nem mond jót uráról.

De-al sãu domn servul fugit
Bine'n veci nu a grăit.

A mely szolga elfelejt ebédet enni, meg-
érdemli a jó vacsorát.

Servul ce prânziu-și-l uită
Cina cea bună merită.

Senki sem lehet bíró a maga ügyében.

Nu poți fi in lucrul țieu
Tot-de-odată și birău.

Nem sok kalácsot eszik, ki a dolgot kerüli.

Colaci mulți n'a băga 'n gură
Cine lucrul încunjură.

Megtanítja a szükség a restet dolgozni.

Cel lenes făr silă încă
Să dedă cu'ncet și lucră.

Szükség választja meg az embert.

Sila ști direge
Pë om de sã-alege.

Szűnyogot megszüri, s a legyet elnyeli.

Pë tîntiari mulți i strecor,
Er la muște 'nghit ușior,

Ha szomorú megrészegszik bujában, még

búsabb lesz, ha kijózanodik.
Cel trist de gelo se'mbată.
Și-i mai trist când sã deșteaptă.

Ki vagyonánál többel adós, semmije
sines.

Cine pëste-a sa avere
E dator, ca calie pere.

Mindennél erősb, ki magát megbirja.

Cine pre sine sǎ țene
E mai tare ca ori cine.

Jó gazda korán kel, későn fekszik.

Gazda bună'n grab sǎ scoală,
Și-adorme târziu de sară.

Rosz gazda, ki maga házára egy szc-
get faragni nem tud.

E stǎpân reu ce nu știe
Nici un cuiu face 'n moșie.

Rosz gazdasszony, ki a ház körül dol-
got nem talál.

E stǎpână rea ce n'află
Nici un lueru'n a sa casă.

Pitic Albert.

ROMÁN KÖZMONDÁSOK.

Az igazság mindig beütött fővel jár.

Az Isten jó, az ördög mester.

Ha az Isten bajlódik valakivel, az
ördög is ott van a kalácsesal.

Az ördög nem csinál sem templo-
mot, sem keresztet, hanem hurkokat vet
és akadályokat gördít.

Az ördög mindent tud, de az asz-
szony gondolatját nem.

Még az ördög sem üt egyszerre főbe.

Az Istenig a mig eljutsz, megesznek
a szentek.

Az Isten ad az embernek, de nem
dug a tarisznyájába.

A mely asszony nem akar dagasz-
tani, egész nap szítál.

Az asszony megvénytette az ördögöt.

A félelem őrzi a dinnyét.

(—)

TALÁLÓS MESÉK.

Miféle szörny jár kitáltott szájjal sa-
nyelvével a földet felforgatja? (Eke.)

Kis csillag a vessző hegyén, mi az?
(Mogyoró.)

Van egy ládám, benne galamb, ha a
galamb belőle kirepül oda lesz a láda is,
mi az? (A lélek és a test.)

Fenn dörög, lénen visszhangzik s min-
den ember belemenekül, mi az? (Tem-
plom.)

Mi édesebb az édesnél s a tányéron
fel nem vágható? (Az álom.)

Feje fésű, farka sarló, dereká dinya.
mi az? (Kakas.)

Minden háznál én szolgállok, ha ven-
dég jó bekisérem, ha vendég megy ki-
kisérem, mi az? (Ajtó.)

Félszemü tyuk hamuval él s még is
füstöl, mi az? (Pipa.)

[—]

Az Ungária Julius és Augustus havak-
ban nem jelenik meg.